

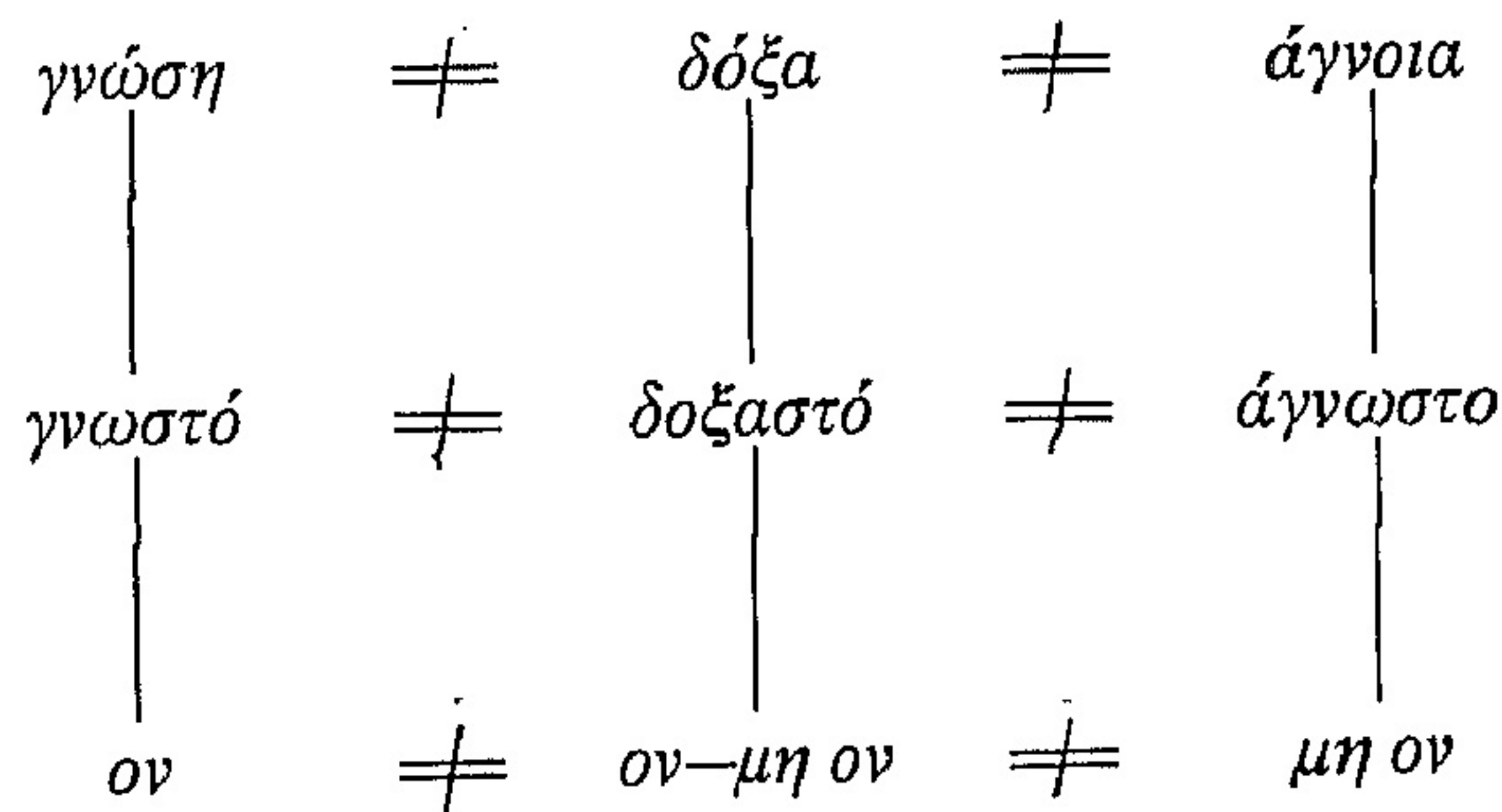
Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΟΞΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΚΑΛΤΣΑ

Στο πέμπτο βιβλίο της *Πολιτείας* ο Πλάτων εξετάζει το πρόβλημα της διαστολής μεταξύ γνώσης, δόξας και άγνοιας αφ' ενός, και μεταξύ των αντικειμένων των δυνάμεων αυτών αφ' ετέρου. Το επιχείρημα γνώσης—δόξας (όπως θα αναφέρομαι στο παρόν άρθρο) έχει δώσει αφορμή για πολλές αντιμαχίες, πρώτον, διότι δεν έχει δοθεί μία ολοκληρωμένη ερμηνεία, και δεύτερον, διότι τα συμπεράσματά του είναι θεμελιώδους σημασίας για την κατανόηση της οντολογίας της μέσης συγγραφικής περιόδου του Πλάτωνα. Έχουν δοθεί τρεις κύριες ερμηνείες: η υπαρξιστική (existential), η αληθιολογική (veridical), και η κατηγορική (predicative). η τελευταία είναι περισσότερο παραδεγμένη. Η πρόθεσή μου στο παρόν άρθρο είναι πρώτον να διαρθρώσω την λογική δομή του επιχειρήματος, δεύτερον να εντοπίσω ορισμένες δυσκολίες που αντιμετωπίζει η κατηγορηματική ερμηνεία, και τρίτον να παρουσιάσω μια νέα ερμηνεία κατά την οποία η πλατωνική έννοια του όντος σ' αυτό το επιχείρημα πρέπει να κατανοηθεί κατά τρόπο που να συνεπάγεται, σε συνδυασμό, τη χρησιμοποίηση κατηγορικών και υπαρξιστικών αληθειών. Οι εν χρήσει ερμηνείες του επιχειρήματος δεν επιτρέπουν κάτι τέτοιο. Τελικά, εξετάζω τα εννοιολογικά προβλήματα τα οποία δημιουργούν τις δυσκολίες στην ερμηνεία του επιχειρήματος αυτού και τα οποία χαρακτηρίζουν τη μέση περίοδο της συγγραφικής δραστηριότητας του Πλάτωνα.

I

ΛΟΓΙΚΗ ΔΟΜΗ: Το επιχείρημα γνώσης—δόξας (476E—479E) μπορεί νά χωρισθεί σε τμήματα στα οποία ο Πλάτωνας προσφέρει επιχειρήματα για να υποστηρίξει τους διαχωρισμούς και τους συσχετισμούς που περιλαμβάνονται στο ακόλουθο διάγραμμα:

Αυτό το οποίο περιπλέκει την παρουσίαση του επιχειρήματος είναι ότι δεν είναι πάντοτε σαφές — μάλιστα είναι συχνά παραπλανητικό — ποιές αρχές εμπλέκονται σε κάθε βήμα του επιχειρήματος. Στην αναδόμηση του επιχειρήματος, που ακολου-

θεί, έχω διαχωρίσει τις αρχές που άμεσα ή έμμεσα χρησιμοποιούνται στο επιχείρημα από το κυρίως μέρος του επιχειρήματος. Το επιχείρημα αναφέρεται στις αρχές αυτές σε διάφορα σημεία, αλλά όχι αναγκαία στα σημεία όπου γίνεται χρήση των αρχών αυτών, πράγμα το οποίο τείνει να παραπλανά τον αναγνώστη εν σχέσει προς τη δικαιολόγηση εκάστου βήματος του επιχειρήματος.

Οι αρχές που χρησιμοποιούνται στο επιχείρημα είναι οι ακόλουθες:

A1. Δυο δυνάμεις διαφέρουν, εάν και μόνον εάν:

(α) Εξασκούνται σε διαφορετικά αντικείμενα.

(β) Εξασκούν διαφόρου είδους δυνάμεις στα αντικείμενά τους.

(477Γ9-Δ5)

A2. Δύο δυνάμεις διαφέρουν, εάν έχουν διαφορετικές ιδιότητες δευτέρου βαθμού. Ήτοι, εάν διαφέρουν στον τρόπο με τον οποίο εξασκούν τη δύναμή τους. (Η αρχή A2 είναι η γενικοποιημένη μορφή του κριτήριου που αναφέρεται στο 477E6-7).

A3. Εάν κάτι είναι («είναι», «ἔστι») και δεν είναι («μή είναι», «οὐκ ἔστι»), τότε κείται μεταξύ του όντος και του μη όντος (477A6-7, 479B9-10 μαζί με Γ6-7).

A4. Δεδομένης της ιεραρχίας A-B-Γ, εάν το A αντιστοιχεί στο α, και το Γ στο γ, τότε αυτό που αντιστοιχεί στο Β, ήτοι το β, πρέπει να είναι τέτοιας φύσης ώστε να μορφώνεται η ιεραρχία α-β-γ (477A9-B1, 478E4-5, 479Δ8-9).

Ο σκοπός του επιχειρήματος γνώσης — δόξας είναι να διαχωρίσει τις τρεις δυνάμεις — γνώση, δόξα, άγνοια — και τα αντίστοιχα αντικείμενά τους. Το αποτέλεσμα αναπαρίσταται στο παραπάνω διάγραμμα, όπου οι τριάδες κάθε σειράς αποτελούν μια ιεραρχία, είτε στο γνωσιολογικό επίπεδο είτε στο οντολογικό. Το επιχείρημα μπορεί να διαρθρωθεί ως ακολούθως:

1. Το γνωστό είναι κάτι («τι»), όχι τίποτα («ουδέν»). (Δεδομένο 476E9).
2. Το παντελώς ον είναι παντελώς γνωστό. (477A3. Κατ' επέκταση του (1). Ο όρος «παντελώς» θα ερμηνευθεί κατωτέρω).
3. Το μη ον δεν γνωρίζεται. (Δεδομένο 477A1).
4. Το παντελώς μη ον είναι παντελώς άγνωστο. (Κατ' απέκταση του (3). 477A3-4).
5. Η γνώση είναι άσφαλτη, η δόξα σφάλλεται. (Δεδομένο 477E6-7).
6. Η γνώση είναι διαφορετική δύναμη από την δόξα. (Από το (5) και το A2, 477E8-8A1 η απόδειξη του (6) δεν παρέχεται στο 477B5-6).
7. Το γνωστό διαφέρει από το δοξαστό. (Από το (6) και την A1α, 478A3-5, A10-B2· η απόδειξη του (7) δεν παρέχεται στο 477B7-9).
8. Η γνώση εξασκεί διαφορετικού είδους δύναμη από την δόξα. (Από το (6) και την A1β· 478A3-5)
9. Το δοξαστό διαφέρει από το ον. (Από το (2) και το (7)· το «ον» εδώ κατανοείται ως το «παντελώς ον»· 478B3-5)
10. Το δοξαστό είναι κάτι («τι») όχι τίποτα («μηδέν»). (Δεδομένο 478B7-11).
11. Το μη ον δεν είναι κάτι («τι») αλλά τίποτα («μηδέν»). (Δεδομένο 478B12-Γ2).
12. Το δοξαστό διαφέρει από το μη ον. (Από το (10) και το (11)· 478Γ6-7).

13. Η δόξα διαφέρει από την άγνοια¹. (Από το (12) και την A1a, όπου η A1a παίζει ρόλο ικανής συνθήκης για τη διαφορά τους· 478Γ8-9).
14. Η δόξα είναι κάτι το ενδιάμεσο, μεταξύ γνώσης και άγνοιας. (Η σύγκριση των τριών δυνάμεων γίνεται βασιζόμενη στην μεταφορά της «φωτεινότητας». 478Γ10-Δ4)
15. Ενώπιον χαρακτηρισμοί αποδίδονται σε κάθε ένα από τα πολλά αντικείμενα (Δεδομένο 479Α5-Β8).
16. Για κάθε χαρακτηρισμό φ που αποδίδεται στο χ, όπου φ είναι ένα από τα ενάντια χαρακτηριστικά και χ είναι ένα από τα πολλά αντικείμενα, το χ είναι και δεν είναι φ. (Δεδομένο, βασιζόμενο στο (15). 479Β9-Γ5)
17. Τα πολλά είναι μεταξύ αυτού που είναι και αυτού που δεν είναι. (Δεδομένο, βασιζόμενο στο (16), την Α3 και την μεταφορά της «φωτεινότητας». 479Γ6-Δ6)
18. Τα πολλά είναι το αντικείμενο της δόξας. (Από το (17), (14), (4) και την Α4. 479Δ7-10. Η αρχή Α4 εφαρμόζεται ως εξής: τα Α-Β-Γ είναι οι δυνάμεις γνώση - δόξα - άγνοια, οι οποίες δείχνεται ότι ευρίσκονται σε ιεραρχική ταξινόμηση βάσει του (14)· το αντικείμενο α του Α δίδεται στο (2), το γ του Γ στο (4)· το (17) δείχνει ότι αυτά που κείνται μεταξύ του παντελώς όντος, α, και του παντελώς μη όντος γ, είναι τα πολλά, δημιουργώντας έτσι την ιεραρχία α-πολλά-γ· τελικά, βάσει της Α4, τα πολλά δείχνονται να είναι το β, το αντικείμενο του Β, ήτοι της δόξας).
19. Τα όντα που δεν υφίστανται αλλαγή είναι αντικείμενα γνώσης, όχι δόξας (Δεδομένο 479Ε7-9).

II

ΟΙ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ: Η δυσκολία που παρουσιάζει το επιχείρημα αυτό είναι να βρεθεί μια ερμηνεία του κατά την οποία τα αντικείμενα της γνώσης, δόξας και άγνοιας είναι διαφορετικά, και κατά την οποία η δύναμη που εξασκεί η κάθε μια από αυτές διαφέρει από τις άλλες. Το βασικό πρόβλημα είναι το πως να κατανοηθούν οι όροι «ὄν», «ἔστι», «μή ὄν», «οὐκ ἔστι».

Τρεις κύριες ερμηνείες έχουν προταθεί, η υπαρξιστική, η αληθιολογική, και η κατηγορική. Βάσει της *υπαρξιστικής* ερμηνείας, «ἔστι» και «οὐκ ἔστι» σημαίνουν ότι κάτι υπάρχει ή δεν υπάρχει, ενώ το ον και το μη ον είναι το υπάρχον και το μη υπάρχον. Αυτή η ερμηνεία σημαίνει ότι ο Πλάτωνας πρέπει να δεχθεί διάφορους *βαθμούς υπάρξεως*, με τις ιδέες βρισκόμενες στο ανώτατο επίπεδο, τα πολλά αντικείμενα στο φυσικό κόσμο βρισκόμενα στο ενδιάμεσο επίπεδο — *υπάρχοντα* κατά κάποιο τρόπο, σε *λιγότερο βαθμό* — και τα μη υπάρχοντα στο κατώτατο επίπεδο. Κατά την *αληθιολογική* ερμηνεία, το «ἔστι» και το «οὐκ ἔστι» κατανοούνται ως δηλώνοντα αντίστοιχα ότι κάτι είναι αληθές, μη αληθές· το «ὄν» και το «μή ὄν» αναφέρονται στο αληθές ή στο μη αληθές αντίστοιχα. Και οι δυο ερμηνείες έχουν περιγραφεί λεπτομερώς από την Julia Annas, η οποία έχει παραθέσει πειστικούς λόγους, γιατί δεν πρέπει να γίνουν δεκτές².

Η τρίτη ερμηνεία του επιχειρήματος γνώσης - δόξας είναι η *κατηγορική* (predicative), κατά την οποία το «ἔστι» και το «οὐκ ἔστι» κατανοούνται ως μη συμπληρωμένες μορφές κατηγορήματος του τύπου «είναι φ» και «είναι μη φ» αντιστοίχως, ό-

που «φ» αντιπροσωπεύει όρους όπως «αγαθός», «καλός», κ.τ.λ. Οι όροι «(παντελώς) ὄν» και «(παντελώς) μή ὄν» αναφέρονται αντιστοίχως σ' αυτό που είναι φ με κάθε έννοια του όρου 'φ' και σ' αυτό που κατ' ουδένα τρόπο είναι φ. Η Annas παραθέτει επιχειρήματα προς υποστήριξη της κατηγορικής ερμηνείας των όρων ως και του ιδίου του επιχειρήματος (σ. 198-203).

Παρ' όλον ότι ορισμένα τμήματα του επιχειρήματος γνώσης - δόξας γίνονται απόλυτα κατανοητά με την κατηγορική ερμηνεία, νομίζω ότι θα αντιμετωπίσουμε σοβαρές δυσκολίες, εαν προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε όλο το επιχείρημα κατ' αυτόν τον τρόπο. Η κύρια δυσκολία την οποία αντιμετωπίζει η κατηγορική ερμηνεία είναι ότι *καταλήγει να αποδίδει τα ίδια όντα σαν αντικείμενα της γνώσης και της άγνοιας*. Όπως είδαμε ανωτέρω — αρχή A1 — ο Πλάτων πιστεύει ότι δυο δυνάμεις οι οποίες διαφέρουν εξασκούν διαφορετική επίδραση πάνω στα αντικείμενά τους και έχουν διαφορετικά αντικείμενα, όπως είναι π.χ. η ακοή και η όραση. Κατά το επιχείρημα η γνώση και η άγνοια είναι διαφορετικές δυνάμεις (βλ. τα (2), (4)). Το αντικείμενο της γνώσης είναι αυτό το οποίο *παντελώς είναι*, ενώ το αντικείμενο της άγνοιας είναι το *μηδαμῆ ὄν*. Συνεπώς, οποιαδήποτε ερμηνεία αποδίδει τα ίδια αντικείμενα στη γνώση και στην άγνοια δημιουργεί αντιφάσεις μέσα στο επιχείρημα.

Για να φανεί ότι κατά την κατηγορική ερμηνεία η γνώση έχει τα ίδια αντικείμενα με την άγνοια, πρέπει να εξετάσουμε λεπτομερώς πως αντιλαμβάνεται εδώ την γνώση και την άγνοια η Annas. Λέει τα εξής:

Η γνώση είναι των αντικειμένων, τα οποία είναι πραγματικά αυτό το οποίο είναι. Καθ' ολοκληρίαν γνώση είναι η των αντικειμένων τα οποία είναι καθ' ολοκληρίαν αυτό που είναι... Άγνοια, η αντίθετη κατάσταση, είναι των αντικειμένων που δεν είναι καθ' οιονδήποτε τρόπον, ήτοι τους λείπει τελείως το χαρακτηριστικό που τους αποδίδεται... το να αγνοείς κάτι είναι το να αστοχήσεις τελείως (σ. 201).

Δηλαδή στη γνώση, το χαρακτηριστικό που αποδίδουμε στο αντικείμενο χ το έχει το χ με κάθε τρόπο. Έτσι η ιδέα του Καλού είναι καλή με όλες τις έννοιες του όρου «καλός», υπό οποιεσδήποτε συνθήκες και από κάθε άποψη. Αντιθέτως, στην άγνοια, το χαρακτηριστικό που αποδίδουμε στο χ δεν κατέχεται από το χ κατ' ουδένα τρόπο. Αν το χ κατείχε το χαρακτηριστικό κατά κάποιο τρόπο, τότε το χ θα ήταν αντικείμενο της δόξας, καθ' όσον «η δόξα συνεπάγεται ότι έχεις κάποια αντίληψη ορθή περί του αντικειμένου» (σ. 201). Έπεται ότι τα αντικείμενα της άγνοιας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μπορούν να μην κατέχουν ένα χαρακτηριστικό κατ' ουδένα τρόπο, από οποιαδήποτε άποψη και κάτω από οποιαδήποτε συνθήκες. Η Annas δεν δίνει παραδείγματα αντικειμένων της άγνοιας, αλλά φαίνεται ότι τα μόνα υποψήφια τα οποία ικανοποιούν τις ανωτέρω συνθήκες είναι οι Ιδέες. Το Καλό δεν είναι κατ' ουδένα τρόπο αισχρό, και η δικαιοσύνη δεν είναι κατ' ουδένα τρόπο φαρδεια. Συνεπώς, τα αντικείμενα της γνώσης είναι επίσης αντικείμενα της άγνοιας. Από αυτά που λέει στο κείμενό της η Annas δεν είναι σαφές εάν είδε αυτήν τη συνέπεια της κατηγορικής ερμηνείας. Γράφει: «κάτι είναι το αντικείμενο της αγνοιάς μου αν του λείπει τελείως η ιδιότητα που του αποδίδω, όπως είναι το αντικείμενο της γνώσης μου, αν έχει αυτήν την ιδιότητα κατά τρόπον που αποκλείει λάθος περί αυτού» (σ. 201). Το γεγονός όμως παραμένει ότι το επιχείρημα γνώσης - δόξας απαιτεί να δια-

φέρουν τα αντικείμενα γνώσης και άγνοιας, ενώ η κατηγορική ερμηνεία οδηγεί στην ταύτιση των αντικειμένων αυτών.

Προς υποστήριξη της κατηγορικής ερμηνείας, ίσως να πρότεινε κάποιος ότι τα αντικείμενα της γνώσης είναι τα γεγονότα, ενώ τα αντικείμενα της άγνοιας είναι τα μη γεγονότα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, κάποιος μπορεί να γνωρίζει ότι η Δικαιοσύνη είναι Καλή, ενώ δεν μπορεί να γνωρίζει ή να δοξάζει ότι το Καλό είναι αισχρό. Αλλ' όμως αυτό θα συνιστούσε την ταύτιση της κατηγορικής και της αληθιολογικής ερμηνείας (κατά την οποία τα αντικείμενα των δυνάμεων είναι γεγονότα, όχι ουσίες), εναντίον της οποίας η Annas παράθεσε επιτυχώς επιχειρήματα (σ. 197-198). Ένα από τα προβλήματα είναι ότι η δόξα θα είχε κοινά αντικείμενα με τη γνώση και την άγνοια, καθ' όσον η δόξα μερικές φορές πετυχαίνει το στόχο και μερικές αστοχεί (βλ. το (5): Δηλαδή κατά την αληθιολογική ερμηνεία, μερικά από τα αντικείμενα της δόξας θα ήταν γεγονότα (τα οποία είναι και αντικείμενα της γνώσης) και μερικά μη γεγονότα (αντικείμενα της άγνοιας). Αλλά είδαμε ότι τα αντικείμενα των τριών δυνάμεων πρέπει να είναι διαφορετικά. Συνεπώς, το αληθές και το ψεύδης δεν μπορούν να φανούν χρήσιμα εδώ, δηλαδή στο να συστήσουμε τρεις διαφορετικές ομάδες αντικειμένων για τη γνώση, τη δόξα και την άγνοια, καθ' όσον δεν υπάρχει κάτι το τρίτο μεταξύ της αλήθειας και του ψεύδους, του γεγονότος και του μη γεγονότος.

Ένα περαιτέρω και πολύ σοβαρό πρόβλημα της κατηγορικής ερμηνείας, το οποίο είναι επίσης πρόβλημα της αληθιολογικής ερμηνείας, είναι ότι δεν μπορούν να προσφέρουν μια ικανοποιητική εξήγηση των θέσεων (10) και (11) στο επιχείρημα. Εδώ ο Πλάτων, δείχνει ότι τα αντικείμενα της δόξας διαφέρουν από τα αντικείμενα της άγνοιας, βασιζόμενος στο ότι κάθε αντικείμενο της δόξας είναι αριθμητικώς ένα, ιδιότης η οποία δεν χαρακτηρίζει τα αντικείμενα της άγνοιας. Οποιαδήποτε ερμηνεία και εάν δοθεί στο επιχείρημα, θα πρέπει να δικαιολογήσει αυτήν τη θέση του Πλάτωνα. Θα εξετάσουμε αυτό το μέρος του επιχειρήματος λεπτομερώς στο επόμενο τμήμα του παρόντος άρθρου.

III

Η ΝΕΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Η ερμηνεία την οποία θα ήθελα να προτείνω για το επιχείρημα της γνώσης - δόξας είναι μια ερμηνεία η οποία δικαιώνει και την *κατηγορική* φύση του επιχειρήματος και τις *οντολογικές* θέσεις που διαγράφονται σε διάφορα σημεία μέσα στο κείμενο, οι οποίες οδήγησαν τους ερμηνευτές να προτείνουν την υπαρξιστική ερμηνεία. Λέγοντας αυτό, δεν θέλω να υποστηρίξω ότι υπάρχουν βαθμοί ύπαρξης. Είτε υπάρχει κάτι είτε δεν υπάρχει — ενδιάμεσο δεν νοείται. Αλλά υπάρχουν άλλα κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί κάποιος να κατατάξει αντικείμενα κατά τρόπο που θα περιγράφαμε ως οντολογικό, και τα οποία θα χρησιμοποιήσω στην παρούσα ερμηνεία.

Υπάρχουν τρεις κύριες προϋποθέσεις τις οποίες οποιαδήποτε ερμηνεία του επιχειρήματος γνώσης - δόξας πρέπει να ικανοποιήσει: (α) να δείξει ότι τα αντικείμενα της γνώσης, δόξας και άγνοιας μπορούν να διαχωρισθούν επί τη βάση της σχέσης τους προς το *ον* και το *μη ον* (βλ. το (2), (4), και (17)). (β) να δείξει ότι τα αντικείμενα των τριών αυτών δυνάμεων μπορούν να ταξινομηθούν σε μια ιεραρχία έχοντας

τα αντικείμενα της δόξας στο μέσον (βλ. το (18) το οποίο απαιτεί την εφαρμογή της A4)· και (γ) να δείξει ότι το αντικείμενο (-α) της άγνοιας δεν είναι αριθμητικά ένα, εν αντιθέσει προς τα αντικείμενα της γνώσης και της δόξας (βλ. το (11) — ακολουθεί συζήτηση).

Κατ' αρχήν μπορούμε να αγνοήσουμε σαν πιθανή ερμηνεία αυτήν η οποία θα έθετε τις θετικές Ιδέες (π.χ. το Δίκαιο, το Καλό, το Όσιο) ως τα αντικείμενα της γνώσης, τα πολλά ως τα αντικείμενα της δόξας, και τις αρνητικές Ιδέες (π.χ. το Άδικο, το Αισχρό, το Ανόσιο) ως τα αντικείμενα της άγνοιας. Οι λόγοι για την απόρριψη αυτής της ερμηνείας είναι δυο. Πρώτον ο Πλάτων θα ήθελε το σύστημά του να επιτρέψει να είναι γνωστές και οι αρνητικές Ιδέες, εφ' όσον είναι γνωστές οι θετικές Ιδέες· αν μπορούμε να γνωρίζουμε τι είναι το Καλό, έπεται ότι γνωρίζουμε επίσης τι είναι το Αισχρό. Δεύτερον, μια αρνητική ιδέα είναι ένα πράγμα (476A4-6), ενώ το αντικείμενο της άγνοιας δεν είναι ένα αλλά μηδέν (βλ. (3) και (11)). Συνεπώς, οι αρνητικές Ιδέες δεν μπορούν να είναι το αντικείμενο της άγνοιας. Όπως θα δούμε, η τοποθέτηση των αρνητικών Ιδεών στην περιοχή του όντος θα αποδειχθεί ότι δημιουργεί δυσκολίες. Αλλά τα προβλήματα τα οποία η τέτοια τοποθέτησή τους δημιουργεί θα φανούν λιγώτερο σοβαρά από τις δυο δυσκολίες που αναφέρθηκαν στην παρούσα παράγραφο με την τοποθέτηση των αρνητικών Ιδεών στην περιοχή του μη όντος.

Το βασικό πρόβλημα με το επιχείρημα γνώσης - δόξας είναι ότι ο Πλάτωνας δεν έχει διαχωρίσει την υπαρξιστική έννοια του όρου «ὄν» από την κατηγορική έννοια, ήτοι το «υπάρχω» από το «είμαι φ». Κατά συνέπεια, κάθε προσπάθεια να ερμηνευθεί το επιχείρημα βάσει μιας εκ των εννοιών αυτών αναπόφευκτα θα αντιμετωπίσει προβλήματα αντιφάσεων μέσα στο επιχείρημα, όπως είδαμε ανωτέρω (βλ. κριτική κατηγορικής ερμηνείας) και όπως θα δούμε σε ό,τι ακολουθεί. Περαιτέρω συνέπεια του μη διαχωρισμού των δύο αυτών εννοιών από τον Πλάτωνα είναι ότι θα ήταν μάταιο να προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε μέρη του επιχειρήματος βάσει μιας έννοιας του όρου «ὄν» και άλλα μέρη βάσει άλλης έννοιας του. Ο λόγος είναι ότι το γεγονός πως ο Πλάτων δεν είχε διαχωρίσει τις σημασίες του όρου «ὄν» δεν σημαίνει ότι χρησιμοποιεί εναλλάξ το «ὄν» με τις διάφορες σημασίες του έτσι ώστε, εάν χωρίσουμε τα κείμενα προσεκτικά θα καταλήξουμε με μη επαμφοτερίζουσες χρήσεις του «ὄν» μέσα στα χωρία αυτά του κειμένου. Αντιθέτως, το ότι οι σημασίες δεν έχουν διαχωρισθεί σημαίνει ότι η κάθε χρήση του όρου «ὄν» φέρει και υπαρξιστικά και κατηγορικά στοιχεία. Οι διάφορες σημασίες του όρου «ὄν» είναι πλεγμένες μεταξύ τους σε κάθε χρήση του όρου. Κατά συνέπεια η προσπάθειά μου στην ερμηνεία του επιχειρήματος θα είναι να διαμορφώσω μια σημασία του όρου «ὄν», η οποία θα έχει ταυτόχρονα υπαρξιστική και κατηγορική υφή. Αυτό δεν σημαίνει ότι έτσι λύνονται όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το επιχείρημα, αλλά ότι θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε ποιά είναι η κατευθύνουσα αρχή που λειτουργεί μέσα στο όλο επιχείρημα, και πως οδηγείται στις θέσεις στις οποίες καταλήγει ο Πλάτων, χωρίς να οδηγηθεί στον διαχωρισμό της υπαρξιστικής από την κατηγορική έννοια του όρου «ὄν» που φυσικά δεν είχε επιτευχθεί στο στάδιο αυτό ακόμη.

Θα αναφερθώ στην ερμηνεία που περιγράφεται σ' αυτό το τμήμα του άρθρου ως την *συστατική* (constitutive) *ερμηνεία* του επιχειρήματος γνώσης - δόξας, επειδή κά-

νει χρήση του χαρακτηριστικού των ρεαλιστικών οντολογιών, και ιδιαίτερα του Πλατωνικού ρεαλισμού, ότι δηλαδή η ύπαρξη οποιουδήποτε όντος έχει σαν αναγκαστικό παράγοντα την σύστασή του από ιδιότητες (Ιδέες). Αυτό το οποίο θα φανεί μέσω της ερμηνείας αυτής είναι ότι, επειδή ο Πλάτων δεν έχει λύσει το πρόβλημα του «μη ὄντος», διαχωρίζοντας την έννοιά του «μη ον φ» από την έννοια του «μη υπάρχουν», κατά συνέπεια δεν έχει οδηγηθεί σε μια μη προβληματική κατανόηση των αρνητικών Ιδεών. Η δυσκολία δημιουργείται από το ότι η μετοχή σε αρνητικές Ιδέες πρέπει να εξηγήσει αφ' ενός την κατοχή ιδιοτήτων (π.χ. αισχρού, ανόσιου) από ένα αντικείμενο, και αφ' ετέρου την ανυπαρξία (το να μην υπάρχει τίποτα, το «παντελώς μη ὄν»). Από τις τρεις ερμηνείες που εξετάσαμε ανωτέρω, καμμιά δεν παράγει και τα δυο αποτελέσματα. Για να επιτευχθούν τα δυο αυτά αποτελέσματα κατά τη συστατική ερμηνεία του επιχειρήματος, οι αρνητικές Ιδέες πρέπει να κατανοηθούν ως εξής: πλήρη μετοχή σε αρνητική Ιδέα σημαίνει πλήρη έλλειψη μετοχής στην αντίστοιχη θετική Ιδέα (όπου η μετοχή του αντικειμένου στην θετική Ιδέα δεν θα συνιστούσε κατηγορικό λάθος). Αυτή θα είναι η βάση για τη δημιουργία του κριτηρίου για το παντελώς ὄν και το παντελώς μή ὄν κατά την παρούσα ερμηνεία:

(I) «Παντελώς ὄν» σημαίνει «συνίσταται από το «φ» (για κάποιο φ) υπό οιαδήποτε σημασία του «φ».

«Παντελώς μή ὄν» σημαίνει, «δεν συνίσταται από το φ» (για κάποιο φ) υπό οιαδήποτε σημασία του «φ».

Το «φ» εδώ αντιπροσωπεύει θετικές μόνο Ιδέες· οι αρνητικές Ιδέες θα συσταθούν μέσω της πλήρους έλλειψης των θετικών Ιδεών. Έτσι, το ότι η Ιδέα του Καλού είναι παντελώς ον σημαίνει ότι η Ιδέα του Καλού συνίσταται από το Καλό υπό κάθε σημασία του ὄρου «Καλός». Η Ιδέα του Αισχρού και γενικά οι αρνητικές Ιδέες είναι πιο προβληματικές και θα εξετασθούν στα ακόλουθα. Η βασική ιδέα είναι ότι η ανωτέρω ερμηνεία θα μας δώσει το κριτήριο για τη δημιουργία μιας ιεραρχίας μέσα στην οποία θα περιληφθούν τα αντικείμενα των τριών δυνάμεων, καθώς επίσης και τα κριτήρια για την εξήγηση του ότι το αντικείμενο της άγνοιας είναι μηδέν. Η έννοια της σύστασης ενός όντος από Ιδέες — είτε αυτό το ον είναι αντικείμενο στο φυσικό κόσμο είτε είναι Ιδέα — είναι έννοια οντολογική. Έχει όμως και κατηγορικές συνέπειες. Έτσι λέμε ότι «το χ είναι φ» εάν το χ συνίσταται από το φ. Με αυτό τον τρόπο συνδιάζουμε με εντελώς πλατωνικό πνεύμα την οντολογική δομή ενός όντος με τα κατηγορήματα που του αποδίδουμε. Ο συνδυασμός αυτός οντολογίας και κατηγορήσεως (predication) θα μας επιτρέψει να εξηγήσουμε πως ο Πλάτων οδηγείται σε ορισμένα μέρη του επιχειρήματος να δίνει οντολογική υφή στην χρήση των ὄρων «ὄν» και «ἔστι», ενώ σε άλλα μέρη να δίνει κατηγορηματική υφή, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επαμφοτερίζει στη χρήση των ὄρων αυτών, αλλά ότι βασίζεται σε μια μοναδική κατανόηση αυτών.

Θα αρχίσουμε την εξέταση του επιχειρήματος με τον καθορισμό του αντικειμένου της άγνοιας επί βάσει του ανωτέρω κριτηρίου. Όταν ο Πλάτων περιγράφει το αντικείμενο της άγνοιας λέει ότι είναι μηδέν (478B12). Το επιχείρημα σ' αυτό το σημείο (478B6-Γ2) δεν μπορεί να ερμηνευτεί κατά την κατηγορηματική έννοιά του ότι κάτι είναι φ ή δεν είναι φ, όπως ίσως θα μπορούσε να ερμηνευθεί το 479A5-B10, αλλά οποιαδήποτε ερμηνεία, θα πρέπει να δικαιολογήσει την έλλειψη αριθμητικής

μοναδικότητας του αντικειμένου της άγνοιας. Αυτό που διαχωρίζει το αντικείμενο της δόξας από το αντικείμενο της άγνοιας είναι ότι το πρώτο είναι «*ἔν τι*» ενώ το δεύτερο είναι «*οὐχ ἔν τι, ἀλλά μηδέν*» (478B10-Γ1). Εάν ο Πλάτων ήθελε να βασίσει την αντίθεση μεταξύ των αντικειμένων δόξας και άγνοιας σε κατηγορική επιχειρηματολογία, θά έλεγε ότι το αντικείμενο της άγνοιας δεν είναι «*ὄν τι*» (ήτοι δεν είναι κάποιο φ) αλλά ότι είναι «*μηδαμῆ ὄν τι*» (ήτοι κατ' ουδένα τρόπο φ). Όμως όταν περιγράφει το αντικείμενο της άγνοιας σε διάφορα σημεία στο επιχείρημα, αποφεύγει συστηματικά να εισάγει τον όρο «*τι*», ο οποίος θα επέτρεπε μια κατηγορική εξήγηση της επιχειρηματολογίας. Αντίθετα, λαμβάνει μέριμνα να εκφράσει ότι το αντικείμενο της άγνοιας δεν είναι κατ' ουδένα τρόπο (π.χ. «*πάντως μή ὄντος*» 478Δ7)· όχι ότι δεν είναι *κάτι* κατ' ουδένα τόπο («*πάντως μή ὄντος τι*»). (Βλ. 477A7, 478B8, 478B12, 478Δ7). Και το γεγονός ότι στο 478B6-Γ2 αντιπαραθέτει το «*μηδέν*» προς το «*ἔν τι*» και όχι προς το «*ὄν τι*» περαιτέρω τονίζει ότι το «*μηδέν*» πρέπει να διαβασθεί αριθμητικά (που είναι το φυσικό διάβασμα του κειμένου αυτού) και όχι κατηγορηματικά. (Σύγκρινε *Σοφιστή* 237Δ6-E3). Το ερώτημα το οποίο αντιμετωπίζουμε είναι: Πώς φτάνει στην αντίληψη για ανυπαρξία ο Πλάτων, μέσα σε μια ιεραρχία που ξεκινάει με τις Ιδέες και προχωρεί στα πολλά (φυσικά) αντικείμενα; Είναι σ' αυτήν την ερώτηση που η συστατική ερμηνεία μπορεί να μας προσφέρει απάντηση. Οι όροι «*μηδέν*» και «*μηδαμῆ ὄν*» εκφράζουν ότι το αντικείμενο της άγνοιας δεν συνίσταται από ον κατά κανένα τρόπο. Για να φτάσουμε στην ανυπαρξία, θα πρέπει να εννοήσουμε εδώ, όχι μόνο ότι το αντικείμενο της άγνοιας δεν συνίσταται από κάποιο φ κατά κανένα τρόπο, αλλά ότι δεν συνίσταται από κάποιο φ *κατά κανένα τρόπο για οποιοδήποτε φ* (όπου φ αντιπροσωπεύει θετικές ιδέες). Εφ' όσον η ύπαρξη ενός ὄντος εξαρτάται από το εάν συνίσταται από (θετικές) ιδέες, αυτό το οποίο δεν έχει καμμία ανάμειξη με τις (θετικές) ιδέες δεν υπάρχει· στερείται κάθε μορφή ὄντος. Αυτό που δεν είναι κατ' ουδένα τρόπο είναι *ανύπαρκτο*.

Ξεκινώντας από το κατώτερο επίπεδο της ιεραρχίας που δομούμε επί τη βάση του κριτήριου (I), τα διάφορα επίπεδα διαχωρίζονται βάσει της αρχής της *ανάμειξης με το ον*. Η τοποθέτηση του ανύπαρκτου στο κατώτερο επίπεδο της ιεραρχίας είναι αδιαφιλονίκητη, εφ' όσον δεν έχει καμμία ανάμειξη με το ον. Το επόμενο επίπεδο το οποίο μπορεί να καθοριστεί χωρίς διαφιλονικία είναι το ανώτατο επίπεδο. Αυτό το επίπεδο δεν μπορεί να περιλαμβάνει κανένα ον το οποίο θα αναλογεί επακριβώς στο ανύπαρκτο, για καθαρά λογικούς λόγους. Θα έπρεπε να είναι ένα ον το οποίο θα συνίστατο από όλες τις (θετικές) ιδέες, ανεξάρτητα από τον τρόπο που νοείται η κάθε μια, πράγμα το οποίο είναι αδιανόητο, καθ' όσον θα οδηγούσε σε κατηγορικές αντιξοότητες και αντιφάσεις. (Θα ήταν δυνατόν, με μερικές αλλαγές στην ερμηνεία του κριτήριου (A) και πολλές επεξηγήσεις, να περιγράψει κάποιος ένα ον παρόμοιο με το «*όλον*» του Παρμενίδη, αλλά κάτι τέτοιο θα ήταν σαφώς εκτός θέσεως στο παρόν επιχείρημα και γενικά στην πλατωνική οντολογία). Έτσι, το ανώτατο επίπεδο *ανάμειξης με το ον* είναι το να συνίσταται κάτι από κάποιο φ, με κάθε τρόπο που νοείται το φ, όπου το «φ» αντιπροσωπεύει οποιαδήποτε από τις θετικές ιδέες. Παραδείγματος χάριν το Καλό, η Ιδέα του Καλού, είναι καλό με κάθε τρόπο που μπορεί να νοηθεί το «καλό». Το ίδιο με το Όσιο, το Δίκαιο κτλ. Αντιθέτως, εάν κάτι είναι φ κατά κάποιο τρόπο, αλλά όχι καθ' όλους τους τρόπους, ήτοι είναι φ αλλά επίσης

και μη φ, τότε περνάμε στο επόμενο επίπεδο στην ιεραρχία. Αυτό είναι το επίπεδο των πολλών πραγμάτων (του φυσικού κόσμου), το κάθε ένα από τα οποία συνίσταται από μερική ανάμειξή του με τις Ιδέες:

Τῶν πολλῶν καλῶν μῶν τι ἔστιν ὃ οὐκ αἰσχρὸν φανήσεται; καὶ τῶν δικαίων, ὃ οὐκ ἄδικον; καὶ τῶν ὀσίων, ὃ οὐκ ἀνόσιον;...

Τί δέ τά πολλά διπλάσια; ἤττόν τι ἡμίσεια ἢ διπλάσια φαίνεται; Οὐδέν.

Καὶ μεγάλα δὴ και μικρὰ καὶ κοῦφα καὶ βαρέα μή τι μάλλον ἄ ἂν φήσωμεν, ταῦτα προσρηθήσεται ἢ τὰναντία;

Οὐκ, ἀλλ' αἰεί, ἔφη, ἕκαστον ἀμφοτέρων ἔξεται (479A6-B8).

Κατά συνέπεια, τα αντικείμενα αυτά θα κατέχουν το μέσο επίπεδο στην ιεραρχία που δομούμε βάσει του κριτηρίου (I), ήτοι μεταξύ των (θετικών) Ιδεών, η κάθε μια εκ των οποίων συνίσταται από ένα φ, καθ' οιονδήποτε τρόπο νοήσουμε το «φ», και το ανύπαρκτο, που δεν είναι φ κατ' ουδένα τρόπο, για οποιοδήποτε φ.

Πριν έρθουμε στο θέμα των αρνητικών Ιδεών, ας εξετάσουμε τα οντολογικά επίπεδα που έχουν ήδη διαχωριστεί. Κατά τον Πλάτωνα, περισσότερη ή λιγώτερη ανάμειξη με το ον (ή τις Ιδέες) δεν σημαίνει περισσότερη ή λιγώτερη ύπαρξη. Για να κατανοήσουμε πως ο Πλάτωνας χτίζει μια οντολογική ιεραρχία χωρίς αυτό να τον υποχρεώνει να δεχθεί διαφορετικούς βαθμούς ύπαρξης (πράγμα το οποίο δεν είναι κατανοητό) πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας στην μεταφορά στην οποία χρησιμοποιεί ο Πλάτωνας σ' αυτό το επιχείρημα, η οποία πιστεύω είναι το κέντρο της πλατωνικής σύλληψης του όντος σ' αυτό το στάδιο της σκέψης του. Αυτή είναι η μεταφορά «φωτεινότητας» που χρησιμοποιεί ο Πλάτωνας στο (14) και στο (17). Αν σκεφτούμε την φωτεινότητα να αντιπροσωπεύει το ον, τότε τα τρία οντολογικά επίπεδα που έχουν διαχωρισθεί, ήτοι των Ιδεών, των πολλών αντικειμένων και της ανυπαρξίας, αντιστοιχούν σε φως που λάμπει, σε φως που τρεμοσβήνει και στο σκοτάδι. (Βλ. 479Γ7-Δ1, 478Γ13-14). Το ότι διαχωρίζουμε τρία διαφορετικά επίπεδα δεν σημαίνει ότι χρειάζεται να εισάγουμε περισσότερες από δυο καταστάσεις, ήτοι φως και σκότος. Χρησιμοποιώντας την έννοια του τρεμοσβήματος διαστέλλουμε το τρίτο επίπεδο που είναι ενδιάμεσο δηλαδή μεταξύ του φωτός και του σκότους. Και όπως δημιουργούμε τρία επίπεδα χωρίς να εισάγουμε τρίτο μέσο πέραν του φωτός και του σκότους, ακριβώς με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να δημιουργήσουμε τρία οντολογικά επίπεδα χωρίς να εισάγουμε τρίτο μέσο πέραν του όντος και του μη όντος. Έτσι, ο διαχωρισμός τριων οντολογικών επιπέδων δεν απαιτεί διάφορους βαθμούς ύπαρξης παρά μόνο ύπαρξη και μη ύπαρξη. Το ενδιάμεσο επίπεδο, τα πολλά, χαρακτηρίζονται από ύπαρξη και μη ύπαρξη· από ανάμειξη με το ον και από έλλειψη του όντος (που, κατά την παρούσα ερμηνεία, αντιστοιχεί με την κατοχή αρνητικών Ιδεών, ήτοι έλλειψη ανάμειξης με τις θετικές Ιδέες): «ἕκαστον ἀμφοτέρων ἔξεται» (479B8). Όπως διαχωρίζουμε σε δυο επίπεδα το λαμπρό φως από το φως που τρεμοσβήνει (παρ' όλον ότι και τα δυο φέγγουν), έτσι διαχωρίζουμε σε δυο επίπεδα τα όντα που κατέχουν κάποιο φ καθ' όλους τους τρόπους, από τα όντα που κατέχουν κάποιο φ κατά μερικούς τρόπους αλλά τους λείπει αυτό το φ κατ' άλλους τρόπους (παρ' όλον ότι και τα δυο είδη όντος υπάρχουν). Η μεταφορά της φωτεινότητας μας οδηγεί να τοποθετήσουμε το τρεμόσβημα του φωτός στο ενδιάμεσο επί-

πεδο, ήτοι την ταυτόχρονη κατοχή και εναλλαγή φωτός και σκότους, με την κατάσταση συνεχούς αλλαγής ιδιοτήτων μέσα στα πολλά αντικείμενα και της ταυτόχρονης κατοχής ή μη, μιας ιδιότητας από το ίδιο αντικείμενο. Για να συμπληρώσουμε και εμπλουτίσουμε την εικόνα, αντί να αναφερόμαστε απλώς σε φως και σκότος μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το φως δίνεται σε διαφορετικά χρώματα (ήτοι Ιδέες), ενώ το πλήρες σκότος είναι αδιαφοροποίητο. Τα πολλά στο ενδιάμεσο επίπεδο αντιστοιχούν σε συνδυασμούς φώτων διαφόρων χρωμάτων που τρεμοσβήνουν. Αυτές οι δυο καταστάσεις των πολλών — το *χάσιμο ιδιοτήτων* στην αλλαγή και η *μη πλήρης ανάμειξη* με τις Ιδέες — είναι οι δυο καταστάσεις που περιγράψαμε σαν τρεμόσβημα που προκαλείται από την παρουσία σκότους. Κατ' αυτόν τον τρόπο εξηγείται το γιατί, στο τέλος του επιχειρήματος, ο Πλάτων τονίζει ότι οι ιδέες *δεν αλλάζουν* ποτέ (βλ. το (19))· και έχει ήδη τονίσει μέσα στο επιχείρημα ότι η κάθε Ιδέα φ — το αντικείμενο της γνώσης — είναι φ κατά κάθε τρόπο (*πλήρης ανάμειξη με το «παντελώς ον»*, 477A3).

Μπορούμε, τελικά, να εξετάσουμε τις αρνητικές Ιδέες. Είδαμε στην ανωτέρω εξήγηση ότι αυτό που χαρακτηρίζει το ενδιάμεσο επίπεδο στην ιεραρχία είναι το τρεμόσβημα, ήτοι η συνεχής παρουσία και εναλλαγή φωτός και σκότους, ανάμειξη και μη ανάμειξη με θετικές Ιδέες. Αυτό που χαρακτηρίζει το τρίτο επίπεδο, το πλήρες σκότος — ανυπαρξία — είναι η έλλειψη αριθμητικής μοναδικότητας. Κανένα από τα δυο αυτά χαρακτηριστικά δεν χαρακτηρίζει τις αρνητικές Ιδέες. Οι αρνητικές Ιδέες δεν υφίστανται αλλαγή, αλλά παραμένουν πάντοτε οι ίδιες. Επίσης, οι αρνητικές Ιδέες είναι αριθμητικά διαχωρίσιμες, καθ' όσον αντιπροσωπεύουν διαφορετικά είδη ελλείψεων του όντος. Δυστυχώς η μεταφορά φωτεινότητας, όπως δίνεται στο επιχείρημα, δεν μας βοηθάει να περιγράψουμε τις αρνητικές Ιδέες. Μάλιστα, ίσως η δυσκολία που παρουσιάζουν οι αρνητικές Ιδέες να ήταν ο λόγος που έκανε το Πλάτωνα να αποφύγει τη συζήτηση των αρνητικών Ιδεών μέσα στο επιχείρημα γνώσης-δόξας, και να περιορίσει τη συζήτηση στις θετικές Ιδέες, όταν αναφέρεται στις Ιδέες (βλ. 47B6-7, B10-11, Γ2, Γ9, 479A1-2, E1, E3, 480A3-4). Αν εμπλουτίσουμε όμως την μεταφορά, ίσως μπορέσουμε να δώσουμε μια περιγραφή των αρνητικών Ιδεών. Παραδείγματος χάριν, μπορούμε να αντιστοιχήσουμε κάθε μια από τις θετικές Ιδέες με ένα φάσμα ακτινοβολίας, το οποίο έχει ολικά ένα χρώμα, επειδή κυριαρχεί ένα ορισμένο μήκος κύματος. (Αυτή η απεικόνιση των θετικών Ιδεών είναι πιο ρεαλιστική, από την άποψη ότι τα μη κυριαρχούντα μήκη κύματος κάθε φάσματος αντιπροσωπεύουν τις διάφορες ιδιότητες που έχει κάθε θετική Ιδέα — π.χ. μοναδικότητα, αφθαρσία, αιωνιότητα, κτλ.). Δεδομένου ενός τέτοιου φάσματος, εάν φανταστούμε το ίδιο φάσμα, αλλά τώρα με το τμήμα του κυριαρχούντος μήκους κύματος μέσα στο φάσμα σκοτεινό, θα έχουμε αυτό που αντιστοιχεί στις αρνητικές Ιδέες. Κάθε αρνητική Ιδέα θα είναι και ένα ξεχωριστό φάσμα, και θα αντιπροσωπεύει μια διαφορετική σκοτεινότητα. Έτσι, οι θετικές και οι αρνητικές Ιδέες αντιπροσωπεύονται από λαμπερά και σκοτεινά φάσματα, τα οποία διαφέρουν το ένα από το άλλο, και τα οποία δεν αλλάζουν ποτέ. Τα πολλά αντικείμενα αντιπροσωπεύονται από την κατοχή και συνεχή εναλλαγή φωτεινών και σκοτεινών φασμάτων, και τελικά η ανυπαρξία αντιπροσωπεύεται από το πλήρες σκότος.

Όπως είδαμε ήδη, η τοποθέτηση των αρνητικών Ιδεών στην οντολογική ιεραρ-

χία που δομεί ο Πλάτων με το επιχείρημα γνώσης - δόξας είναι κάπως προβληματική. Το πρόβλημα ξεκινάει με το ότι, ενώ ο Πλάτων χτίζει μια οντολογική ιεραρχία μέσα στο επιχείρημα αυτό, χρησιμοποιεί δυο διαφορετικά κριτήρια, το κάθε ένα εκ των οποίων οδηγεί στη δόμηση διαφορετικής ιεραρχίας. Το *πρώτο κριτήριο* είναι το κριτήριο της *αστάθειας* ήτοι το εάν υπάρχει εναλλαγή ιδιοτήτων μέσα στο αντικείμενο κατ' αντίθεση προς τα «*ἀεί κατά ταῦτά ὡσαύτως ὄντα*» (479E7-8). Βάσει αυτού του κριτηρίου, το ον περιλαμβάνει και τις θετικές και τις αρνητικές Ιδέες, διότι όλες οι Ιδέες παραμένουν μονίμως οι ίδιες και δεν αλλάζουν ποτέ. Η όλη ιεραρχία τότε θα αποτελείται από τρία επίπεδα: τις Ιδέες, τα πολλά αντικείμενα τα οποία είναι ασταθή και αλλάζουν, και την ανυπαρξία. (Το επίπεδο της ανυπαρξίας πάντοτε θα διακρίνεται από τα άλλα επίπεδα, βάσει του ότι το ανύπαρκτο δεν είναι αριθμητικά ένα). Αυτά τα τρία επίπεδα είναι η ιεραρχία που χτίζει ο Πλάτων μέσα στο επιχείρημα γνώσης - δόξας. Το *δεύτερο κριτήριο* — μπορούμε να το ονομάσουμε το *κριτήριο της φωτεινότητας* — για τη δόμηση της ιεραρχίας έχει να κάνει με το βαθμό ανάμειξης με τις θετικές Ιδέες. (Το ποιές Ιδέες είναι θετικές δεν θεωρείται προβληματικό από τον Πλάτωνα). Στο γλωσσικό επίπεδο το κριτήριο έχει να κάνει με τη χρήση του όρου «*οὐκ ἔστι*» (479B9). Βάσει του δευτέρου κριτηρίου δημιουργούνται τέσσερα όχι τρία επίπεδα. Το επίπεδο του όντος θα περιέχει μόνο τις θετικές Ιδέες, το δεύτερο επίπεδο θα περιέχει τα πολλά αντικείμενα, διότι αυτά συνίστανται και από θετικές και από αρνητικές Ιδέες, το τρίτο θα περιέχει τις αρνητικές Ιδέες, κάθε μια από τις οποίες αντιπροσωπεύει πλήρη έλλειψη ανάμειξης με κάποια θετική Ιδέα, και το τέταρτο θα αποτελείται από την ανυπαρξία. (Πρέπει να σημειωθεί ότι καμμία από τις δυο ιεραρχίες δεν απαιτεί διαφορετικούς βαθμούς ύπαρξης, καθ' όσον και οι δυο δομούνται βάσει κριτηρίων που δεν κάνουν χρήση ενδιάμεσων βαθμών ύπαρξης μεταξύ του υπάρχουν και του μη υπάρχουν. Η μόνη διαφορά μεταξύ των δύο ιεραρχιών είναι το εάν οι αρνητικές Ιδέες θα περιληφθούν στο επίπεδο του όντος ή θα καταλάβουν δικό τους επίπεδο). Η *δεύτερη ιεραρχία* έχει το πλεονέκτημα ότι ικανοποιεί και τα *δυο κριτήρια* υπό την έννοια ότι κανένα από τα τέσσερα επίπεδα δεν περιέχει όντα τα οποία το πρώτο κριτήριο τοποθετεί σε ξεχωριστά επίπεδα.

Δεδομένου ότι ο Πλάτων δεν συζητάει ιδιαίτερα την τοποθέτηση των αρνητικών Ιδεών, αλλά αποφεύγει το θέμα καθ' όλο το επιχείρημα, συζητώντας γενικά για όλες τις Ιδέες μαζί, ίσως δεν θα ήταν άτοπο εάν προτείναμε διαφορετική ταξινόμηση από αυτήν που προτείνει στο επιχείρημα, ήτοι την ιεραρχία των τεσσάρων επιπέδων αντί των τριών και στη συνέχεια ελέγχαμε αν κατ' αυτόν τον τρόπο παραμένουμε πιστοί στις αρχές και στους σκοπούς του Πλάτωνα όπως υπάρχουν στο επιχείρημα αυτό. Το μόνο κίνητρο που βρίσκω μέσα στο επιχείρημα για την ιεραρχία των τριών επιπέδων είναι η τάση του Πλάτωνα να συνδυάσει τη γνωσιολογική σχέση μας με ένα ον με τη «*φωτεινότητα*» του όντος αυτού. Ήτοι, το αντικείμενο της γνώσης είναι πιο φωτεινό από το αντικείμενο της δόξας και αυτό πιο φωτεινό από το αντικείμενο της άγνοιας. Αυτή η τάση ενσαρκώνεται στο επιχείρημα μέσα στην αρχή A4. Η ιεραρχία των τεσσάρων επιπέδων χωρίζει το αντικείμενο της γνώσης (ήτοι θετικές και αρνητικές ιδέες) σε δύο ομάδες, κατά τρόπο που δεν συμμορφώνεται με την A4. Αν δημιουργήσουμε ξεχωριστό επίπεδο για τις αρνητικές Ιδέες, ήτοι επίπεδο που διαφέρει από τα άλλα εν σχέσει προς το βαθμό φωτεινότητάς του (ή

σκοτεινότητας, ήτοι έλλειψης ανάμειξης με τις θετικές Ιδέες), τότε, βάσει της A4, θα πρέπει να αντιστοιχήσουμε στο οντολογικό αυτό επίπεδο μια ιδιαίτερη (τέταρτη) δύναμη, διαφορετική από τη γνώση, τη δόξα και την άγνοια. Βάσει της A4, τα τέσσερα οντολογικά επίπεδα απαιτούν τέσσερεις, όχι τρεις δυνάμεις στο γνωσιολογικό τομέα. Συνεπώς, το εάν επιτρέπεται να αναμορφώσουμε το επιχείρημα, καταλήγοντας σε ιεραρχία τεσσάρων αντί τριών επιπέδων, θα κριθεί επί τη βάσει του εάν μπορούμε να θυσιάσουμε την αρχή A4, χωρίς να χάσουμε κάποια βασική πλατωνική σύλληψη είτε στον οντολογικό είτε στον γνωσιολογικό τομέα. Θα πρέπει να επιτρέψουμε τα αντικείμενα της γνώσης να χαρακτηρίζονται από διαφορετικούς βαθμούς φωτεινότητας. Η αντίληψή μου είναι ότι, προκειμένου να καταλήξουμε με ένα αναμορφωμένο επιχείρημα γνώσης - δόξας το οποίο δεν περιέχει αντιφάσεις λόγω της χρήσης πολλαπλών κριτηρίων στη δόμηση της ιεραρχίας, η αρχή A4 πρέπει να θυσιαστεί. Ιδιαίτερα, καθ' όσον δεν αντιπροσωπεύει η A4 καμμία βαθιά φιλοσοφική διαίσθηση αλλ' απλώς εξυπηρέτησε τον Πλάτωνα στο να δείξει ότι τα πολλά είναι τα αντικείμενα της δόξας (βλ. το (18)). Αυτό όμως μπορεί να δειχθεί μέσω της A1, χωρίς να χρησιμοποιηθεί η A4. Αυτό το οποίο διατηρείται στη νέα δόμηση του επιχειρήματος (ήτοι αυτή που καταλήγει με την ιεραρχία των τεσσάρων επιπέδων) είναι πρώτον, η διαίσθηση του Πλάτωνα σχετικά με το διαχωρισμό των γνωσιολογικών δυνάμεων που εκφράζεται στην αρχή A1⁴, και η διαίσθηση σχετικά με το χειρισμό του μη όντος, ήτοι ότι το μη ον είναι αριθμητικά μηδέν (βλ. το (11)). Ο Πλάτωνας εγκατέλειψε στους επόμενους διαλόγους την προσπάθεια να φτάσει στην *αυπαρξία* μέσω των *αρνητικών Ιδεών* (ή της αρνητικής κατηγορήσεως (predication), βλ. 479B6-Δ6), ίσως διότι το *εγχείρημά* του για να φτάσει σ' αυτό το αποτέλεσμα εδώ με το επιχείρημα της γνώσης - δόξας δεν πέτυχε λόγω της προβληματικής τοποθέτησης των αρνητικών Ιδεών στην ιεραρχία του όντος. Η αναμόρφωση του επιχειρήματος που προτείνεται σ' αυτό το άρθρο, εάν υιοθείτο από τον Πλάτωνα, ίσως οδηγούσε στο να μην εγκαταλείψει την οδό αυτή τόσο απότομα στα συγγράματά του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δεν μπορεί να θεωρηθεί εδώ ότι το 478Γ6-9 είναι απόδειξη της διαφοράς μεταξύ δόξας και γνώσης βάσει του ότι το δοξαστό διαφέρει από το γνωστό, καθ' όσον το δεύτερο δεν αποδείχτηκε ανεξάρτητα, αλλά αφού αποδείχτηκε πρώτα ότι η δόξα διαφέρει από τη γνώση (Βλέπε απόδειξη του (9)). Αυτό πρέπει να αντιπαραταχθεί στη διαδικασία για την απόδειξη ότι η δόξα διαφέρει από την άγνοια που βασίστηκε στη διαφορά των αντικειμένων τους.
2. *Plato's Republic* (Oxford, 1981) 196-198. Σε ότι ακολουθεί οι αναφορές θα γίνουν στους αριθμούς σελίδων μόνο.
3. Μεταξύ άλλων βλ. 476A6-7, ιδιαίτερα τη χρήση της έννοιας της «κοινωνίας», και πιο γενικά την έννοια της «μετοχής» στις ιδέες.
4. Πρέπει να τονιστεί ότι η αρχή A1 δεν απαιτεί να βρίσκονται όλα τα αντικείμενα της γνώσης στο ίδιο οντολογικό επίπεδο, αλλά μόνο να μη συμπίπτουν με τα αντικείμενα της δόξας και της άγνοιας στο ίδιο επίπεδο.

ΔΡ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΚΑΛΤΣΑΣ
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY
UNIVERSITY OF EDINBURGH